

תמי סואץ
גבעת הילדים / מחוות
אירית ליון, אוצרת התערוכה

תערוכתה של תמי סואץ עוסקת במחוות לקייטנה עם לינה בשם "גבעת הילדים", שהוקמה על ידי הוריה. במהלך העשור האחרון, עוסקת האמנית בצילום המקום ומתעדת את רשמי עקבות הזמן: תהליכי בלייה של חפצים, צעצועים ומשחקים שנותרו שם.

בקווים מקבילים מסופרים שני נרטיבים: הנרטיב ההרואי של מקום זמן לצד הנרטיב הפרטי. נופי החוץ עוברים על ידי האמנית תהליכי הפשטה המקבילים לנופי פנים אקספרסיביים. שני נרטיבים אלו נארגים זה בזה כשתי וערב.

הקייטנה-פנימייה היוקרתית הייתה להגשמת החזון של הורי האמנית, זיוה וישראל בן-דרור. היא הוקמה בשנת 1961 בביתם שבאבן יהודה, ונוהלה במשך שלושה עשורים על ידי ההורים וילדיהם. האב, נצר לשושלת של אנשים העוסקים בספורט, בעצמו אתלט עטור פרסים (זכה במקומות הראשונים באליפויות הארציות בכדורגל ובאתלטיקה קלה בקפיצה לרוחק, בהטלת כידון, בזריקת דיסקוס, בהדיפת כדור ברזל, ובקפיצה משולשת) ואיש חינוך, התווה את רוח המקום. הוא ובת זוגו שימשו בעבר כמדריכים בפנימיות ובקייטנות שונות ושאפו לבנות מקום אחר מזה שהכירו: בית פתוח ובעל מרחב בו עולם הילד מצוי במרכז. הקייטנה עם הלינה פעלה בחצר ובבית המשפחה והיוותה אבן שואבת לדורות של ילדים ממשפחות מהארץ ומחו"ל. אופייה הייחודי של קייטנת "גבעת הילדים" הציע לרבים מחניכיה מקום אלטרנטיבי ומפתיע. הפעילות במקום כללה משחקים ותחרויות בעלי חותם הרפתקני, לצד ערכים חינוכיים ואהבת הארץ. האב הרבה להפתיע את החניכים בפעילויות שאינן שגרתיות וחדשניות. שימעה של הקייטנה פשט במהרה מפה לאוזן וחניכים רבים שהו בה שנה אחר שנה. רבים מהם גם נהיו למדריכים ובשנים מאוחרות יותר שלחו לשם את ילדיהם, בני "דור שני", דבר שהוסיף לכינון מיתוס המקום.

בתערוכה מוצגים תצלומי האב בשחור לבן משנות החמישים והשישים, שמקורם באלבום המשפחתי. בתמונות מופיעה דמותו הגברית כמעין גיבור מקומי: אתלט וספורטאי המראה את שריריו, כשגופו משוח בשמן, קופץ ממקפצה לבריכה ומורם על כתפי אסירים מכלא תל מונד (שם התנדב כמאמן), לאחר זכייה בתחרות כדורעף ועוד תמונות בתנוחות שונות מענפי הספורט שעסק בהם (ראה לעיל). "הוא היה גיבור ילדות שלי", אמר עליו המאמן שלמה שרף, "מדובר בשחקן כדורגל אדיר שהיה בנוי היטב, וחוף מזה, מדובר במחנך גדול ובאישיות מדהימה".

פעילות ספורטיבית חינוכית זו של ישראל בן-דרור, כמחנך וכמאמן, הייתה חלוצית בשיטות המשחק ובדרכיה החדשניות, וזיכתה אותו בפרסים רבים. הוא עסק רבות בעבודה פילנטרופית בקהילה, בייחוד עם ילדים ונוער, אותם אהב. כמה מאמרותיו מוכרות וזכורות היטב: "איך משתיקים אלף ילד באיצטדיון? מורידים אותם לעמידת צפרדע"; או, "אם לעשות, אז לעשות מכל הלב". האב נפטר לפני כעשור ומשפחתו עוסקת מידי שנה בזיכרון מורשתו.

עבודותיה של תמי סואץ נוגעות בחוויית ילדות מכוננת זו, במעברים הדואליים בין האישי לציבורי. בתצלומים מתגלים ניגודים מרתקים בין צבעוניות מלאת הוד לבין הסדוק והקלוף. האמנית מתעדת את בית הוריה, בו מצויות מספר פינות הנצחה לזכר האב. עבודה הממחישה זאת היטב היא תצלום יפה ואינטימי מהחלל הביתי של דמות האם, שקועה בהרהורים בחדר האוכל, מבטה פונה הצידה, בעוד ברקע תמונתו של האב. בנוסף, מצלמת האמנית חפצים אישיים ואת בגדי האב המצויים בארונות ושנותרו כפי שהיו בימי חייו. מקומות אלו נראים כאלו הזמן עמד מלכת.

עבודות אחרות של חצר הבית אוגרות תמצית של מקום וזמן ואת זיכרונם. הדימויים הנלכדים בעדשת המצלמה נעים בין קונקרטיזציה לבין הפשטה: בית על עץ שגבולותיו מעומעמים, או פרגמנט מקיר הבריקה עם ציור מתקלף. אובייקטים המונחים כמשחק על משטחים עתירי טקסטורה, יוצרים קומפוזיציות מרובות ניואנסים. בין ריחוק לקרבה, סואץ בוחרת לצלם פרגמנטים ממשוקית ומסטופר, אייקונים המזוהים עם דמות האב, המקבלים תחת ידיה ממדים ליריים על סף הפשטה. לצדם, מופיעים חפצים אישיים אחרים של אביה: מברשת גילוח, טבעת החותם בה טבועות ראשי תיבות שמו, וזוגות משקפיים המלופפים בצדדים בנייר דבק – עבודות אלו נושאות תווים רוחשים ושקטים הנשזרים יחדיו.

חלל בית המשפחה הוא ציר מרכזי, סביבו נעה פעילות הקייטנה, מקום המופקע לטובת הכלל – חללו אינו זזה לזה של קייטנות אחרות. ערכי הפרטיות בו מופרים וההפרדות בין חוץ לפנים מתמוססות. בין הסימבולים המיתיים, הערכים, ההרואיות, והמשפחתיות, מתניידת היצירה בין הפרט לכלל.

גבעת הילדים - בין געגוע לשעשוע נר הרמט

תמי סואץ חוזרת אל בית ילדותה וחצרו ושולה מהם את זיכרונות העבר כפנינים. המצלמה שלה משוטטת בחצר העזובה, זו שבמשך שלושים ושמונה שנים, מידי קיץ, היתה מתמלאת בילדים ובצחוק – "גבעת הילדים" באבן יהודה, מפעל חייהם של הוריה. היא כמו מבקשת להעלות באוב את העבר, את הצלילים; היא מבקשת להזכיר, לשוב ולהיזכר בעצמה.

בחיבורו האחרון של רולאן בארת, "מחשבות על הצילום", הוא מנסח את הטענה כי הצילום קשור אל המציאות בקשר ישיר, אינדקסלי, ולכן, מהווה הוא סימן של המציאות. הצילום חוזר באופן מכאני על מה שלא יכול עוד לחזור במציאות, בעוד נושא הצילום דבק בו ואינו מרפה לעולם.

עבודותיה של סואץ מביאות מבט רב-שכבתי. בחלק מן התצלומים נראות פיסות ממתחם "גבעת הילדים" כפי שהן כיום. זהו מבט על מציאות מהווה במחוזות ילדותה של "משוטטת" בחלק אחר מן העבודות האמנית מתערבת ב"תפאורה". לדוגמא, היא מניחה את טבעת החותם המוזהבת של אביה - שראשי תיבות שמו חרוטים בה - על גבי השאריות, על גבי הזמן המכלה. גוף העבודות מהווה קפסולה של מקום ושל זמן בו האמנית מתבוננת, נעה בין געגוע לשעשוע, חולמת בהקיץ, אוגרת ומתווכת את זיכרונותיה באופן אסוציאטיבי. סואץ מפרקת את החצר לפריימים תחומים, לפרגמנטים סדוקים המתמלאים בחסר, אשר נוצרים את העבר ומשמרים אותו.

בתערוכה מתקיים מפגש בין צילומים ישנים בשחור-לבן של הווי חיי הבית והמפעל שהקימה משפחת בן-דרור, לבין צילומים צבעוניים ועכשוויים, חדי מבט ומבע, המאירים פינות נשכחות ומבוקעות שהיו מלאות, וכיום, נעזבו ונותרו כאנדרטה, כעדות. התבוננות בצילומים מעלה תחושת דז'ה-וו (déjà vu). האמנית משחקת במעין משחק מחבואים אשלייתי, שבו האובייקט משמר את הנפח, את החומריות ואת הזיכרון החי מחד, ומאידך, מתפקד באופן עצמאי כאובייקט בעל איכויות מוצפנות, מעורפלות. הצילומים מזמינים אל מרחב הספקולציות של הדמיון ואל השחזורים הרגשיים הקשורים בו.

המצלמה של סואץ מנכיחה את ההעדר ואת הנעדר. אביה, ישראל בן-דרור, איש רב פעלים, הרוח החיה מאחורי הסיפור שהיא מבקשת לספר, הלך לעולמו בשנת 2006. עשר שנים מאז לכתו והוא נוכח-נעדר בבית המשפחה. חפציו עדיין מונחים במקומם הטבעי בבית: כלי הגילוח שלו בחדר הרחצה, בגדיו בארון הבגדים, והוא עצמו איננו. סואץ מתעדת את התפאורה הביתית החיה וגם ממקמת מחדש את חפציו של אביה על גבי השיירים של מפעלו, כמו מנסחת מחדש סצינות הכורכות יחד את העבר עם ההווה.

הזיכרון של תמי סואץ הוא חלק אינטגרלי מהחלל שבין החיים לבין אמנותה אליו לא ניתן להתכחש. הזיכרון הוא חומר הגלם העיקרי בעבודתה – הוא פורמליסטי ובאותה עת מאגי.

לאחד בין מראות וזמנים ד"ר דורית קדר

לאורך שנות תרבות האדם - הוא עוסק בשני היבטים הממלאים עולמו - אדמה ושמיים. שמיים עשויים לסמל את הנשגב מבינתו, את האלוהיות, הנסתר והזמן. אדמה משקפת את רוח הקיים, המוחשי והחלל. אין שמיים ללא אדמה, אין רוח ללא גוף, אין זמן ללא חלל.

פילוסופיות הרמטיות במערב כמו גם מגמות במזרח התיכון והרחוק קושרות בין הממדים הנתפסים כמהות אחת בתנועה מתמדת.

שמיים או גורם ההפשטה הוא הנצח בעוד שהאדמה מנוהלת על ידי החלוף. על מנת להבין את מהות הנצח והחלוף באחת, יש להיפתח לאינסוף התופעות החולפות והמשתנות עלי אדמות, כמראה של הנצח שהוא באורח פרדוקסלי - אינסופי.

הקיים נמצא בתנועה מתמדת ועל כן הזיכרון, ככל תופעה אחרת, משועבד לתנועה. הזיכרון תלוי בקורות ההכרה הזוכרת, על תהפוכותיה ומגוון אפיוניה.

זיכרון עלול להפך לכלי האשליה - אם הזוכר יתקש לעצור, כביכול, את דימויי החלוף. אז דימויי העבר ירדפו את הנפש, תבניות קבע, המונעות ממנו הסתגלות לתנועת הקיים.

זיכרון עשוי להיות כלי יצירתי בידי ההכרה היוצרת, השואלת ממנו דימויים ומטמיעתם כחוליה נוספת בשרשרת ההתהוות.

תמי סואץ, בסדרת צילומים על פי זיכרונות עבר מקייטנת "גבעת הילדים", שייכת לבעלי הזיכרון היוצר. ניתן למנות מספר דרכים שהאמנית נוקטת כדי לגשר ולאחד בין המראות והזמנים ולהעלותם על צילום.

בחירה של פרט מהעבר, אי התאמת מרחב מכוונת, המרת תפקוד הפרט, משמעויות אחרות:

צעצוע דג כחול שחור דהוי, שכוב על אדמה זנוחה או פסל לבן של תרנגול ממולכד בפניה - לזכר ההעדר שפקד את המקום, את החיות וחיוניות תרנגול ודג שנדמו.

בידוד חפצים והמרתם ליתמות:

שולחן בחדר פנים בית, מכוסה במפה שנרקמה ידנית ויצאה מקו האופנה, עמוסה בלקט צילומי משפחה, אוסף מרשים של לוחות הוקרה והצטיינות, מדליות עבור הישגיות ספורטיבית, ארון פתוח המגלה חולצות ואביזרי לבוש - כולם עברו תהליך הדממה כי אין את מי לשמח ואת מי להלביש.

מבט קרוב, הגדלה ורקע של הזיה:

טבעת זהב ממוקמת בין סיכות אקדח ומשרוקית אדומה - מככבות כגיבורי קומפוזיציה. שתיהן איבדו את יעודן - האחת חדלה מלקשט אצבע של גבר גנדרן והשנייה - איבדה את יכולת השמעת שריקותיה הצורמות לילדים ומדריכים.

עימות בין עלומי הגוף ואיום הזקנה:

סואץ מציגה את צילומי האב ושנות נעורים ועלומים: גאה במבנה גופו היפה, ביכולותיו, בהרפתקנותו ובהישגיו הספורטיביים. משקפי ראייה לגיל זקנה מאתגרים את אידאל היופי וממוקמים כביכול על פי צו אקראי, תלויים על הסף.

עימות בין מלאכת הטבע לתעשיית האדם:

כל אשר יבנה האדם, דינו לשרוד אך ורק אם יישמר על ידי האדם. אך לטבע יעדים אחרים. הוא יתקוף את מה שהייתה ברכה מפוארת מלאה בכחול, יוריד לדרגת קורות עץ בלויים וממוטטים את מה שהייתה כנראה סוכת עץ חינונית. הצמחת עשבייה שוטה ופראית והמרצת תהליך הבלייה מעלימים את שרידי עקבות העבר שעדיין מתעקשים להציץ מתוך האין.

איחוד המוחשי והמופשט:

מה שפעם היה חפץ נדון לגחמות הזמן והחלל. ואלו הופכים בכל הנקרה וממוססים גבולות שפעם סומנו.

תמי סואץ בוחרת בקו הדק שעדיין מהפריד בין היש להיעלמותו.